

Katarzyna Derlatka
Uczelnia Nauk Społecznych w Łodzi

Wiedza i prewencja zwiększają bezpieczeństwo

Sprawozdanie z seminarium „Edukacja dla bezpieczeństwa”, Uczelnia Nauk Społecznych w Łodzi, Łódź 26.04.2017.

W kwietniu 2017 roku odbyło się seminarium z zakresu bezpieczeństwa placówek oświatowych pod hasłem „Edukacja dla bezpieczeństwa” zorganizowane przez Uczelnię Nauk Społecznych w Łodzi. Seminarium skierowane było do kardy pedagogicznej przedszkoli, szkół podstawowych i średnich oraz innych osób zainteresowanych tematyką bezpieczeństwa.

Seminarium było kontynuacją tematyki wcześniejszej konferencji Uczelni Nauk Społecznych, pod tytułem „Sytuacje kryzysowe w szkole: mediacje, negocjacje, procedury”. Poprzednie spotkanie dotyczyło praw dziecka, rozwiązywania konfliktów i sytuacji kryzysowych pomiędzy uczniami i na terenie szkoły, negocjacji, mediacji m.in. w grupach rówieśniczych, ale także opracowania strategii działania w sytuacjach kryzysowych w szkole. Tematyka sytuacji kryzysowych i bezpieczeństwa budzi duże zainteresowanie wśród personelu szkolnego, dlatego seminarium miało na celu pogłębienie tematyki bezpieczeństwa wśród uczestników. Kolejnym powodem organizacji seminarium była weryfikacja treści nauczania przedmiotu realizowanego w szkołach „Edukacja dla bezpieczeństwa”, który nie jest nowym pojęciem dla placówek edukacyjnych. Przedmiot o takiej nazwie został wprowadzony w roku 2009 i zastąpił przysposobienie obronne. Jego zakres tematyczny dotyczy obrony cywilnej, metod ochrony przed różnymi zagrożeniami, zasad zachowania się w momencie zagrożenia, wojska, rodzajów broni, elementów prawa międzynarodowego w zakresie konfliktów zbrojnych oraz topografii.

Tematyka seminarium miała na celu uzupełnienie i zweryfikowanie wiedzy kadry pedagogicznej na temat bezpieczeństwa podopiecznych i placówek pedagogicznych. W czterech panelach seminarium wskazane zostały m.in. rozwiązania i metody komunikacji w sytuacji kryzysowej, omówiono proces zarządzania kryzysowego, zasady ochrony danych i informacji, a także wymagania bezpieczeństwa fizycznego w placówkach edukacyjnych. Liczne dyskusje w trakcie poszczególnych wystąpień były nie tylko źródłem wiedzy, ale także okazją do wymiany doświadczeń i poglądów między słuchaczami i wykładawcami.

Zarządzanie kryzysowe

Panel pierwszy zatytułowany „Zarządzanie kryzysowe” poprowadził mł. insp. Włodzimierz Sokołowski, Pełnomocnik Komendanta Wojewódzkiego Policji w Łodzi ds. Ochrony Praw Człowieka. Zarządzanie kryzysowe z punktu widzenia edukacji dla bezpieczeństwa kojarzy się głównie z sytuacjami, jakie mogą wydarzyć się w szkole, przeważnie dotyczą one problemów z narkotykami, agresją, wypadkami etc. W trakcie seminarium zagadnienie zarządzania kryzysowego zostało omówione z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa, zasad i procedur związanych z działaniami mającymi na celu zapobieganie sytuacji kryzysowej, przygotowanie się, reagowanie i odbudowę po jej ustąpieniu. Placówki oświatowe stanowią część infrastruktury państwa, a personel – jak podkreślał prelegent powinien znać reguły zarządzania kryzysowego. Okazuje się bowiem, że w placówkach oświatowych nie zwraca się uwagi na kwestie zarządzania kryzysowego według jego podstawowych zasad, choć działania, jakie są podejmowane wpisują się w wspomniane powyżej fazy. Stąd konieczność usystematyzowania wiedzy na ten temat.

Obecni na seminarium nauczyciele, dyrektorzy szkół, przedstawiciele grup paramilitarnych w większości przypadków – jak sami zadeklarowali – przeszli szkolenia w zakresie obronności, jednak nie zawsze widzą możliwość wykorzystania zasad zarządzania kryzysowego w swoim miejscu pracy. Dlatego też wykład dotyczył w pierwszej kolejności podstaw prawnych zarządzania kryzysowego, w dalszej części definiowania najważniejszych kwestii, czym jest zarządzanie kryzysowe, sytuacja kryzysowa, infrastruktura krytyczna, kryzys, jakie są cechy kryzysu (zaskoczenie, deficyt informacji, spóźnione reakcje, wzrastająca liczba zdarzeń, utrata kontroli, zagrożenie ważnych interesów, wzrost napięcia psychicznego, zbiorowa psychoza, tłum, panika).

Kolejnym elementem wykładu było omówienie zasad postępowania w przypadku wybranych zagrożeń. Jednym z zagrożeń jest atak terrorystyczny. Inspektor Sokołowski przytoczył szczegóły ataków terrorystycznych m.in. na placówki szkolne. Oto kilka wskazówek postępowania. Zanim nastąpi atak terrorystyczny, można zaobserwować sygnały ostrzegające o niebezpieczeństwie, czyli nietypowe zachowania jednej lub kilku osób. Przykład nietypowego zachowania to: zdenerwowanie i wyraźny brak zainteresowania otoczeniem. Podejrzenia obserwatorów powinien wzbudzić człowiek nieadekwatnie ubrany do pory roku, noszący zbyt luźną, maskującą odzież, która może służyć ukryciu pasa z materiałami wybuchowymi. W trakcie wykładu inspektor Sokołowski poruszył także wątek zwracania uwagi na przedmioty pozostawione bez opieki oraz na samochody zaparkowane w nietypowych miejscach. Podczas dyskusji wynikłej z przedstawienia powyższych zasad,

okazało się, że w placówkach oświatowych zdarzają się sytuacje, w których personel próbuje samodzielnie zarządzić sytuacją, pozbyć się dziwnych przedmiotów, pracownicy działają sami według własnych procedur nie zawsze biorąc pod uwagę gorsze scenariusze.

Kolejnym – obok ataku terrorystycznego – omówionym przykładem zagrożenia, był tzw. aktywny strzelec. Jego celem jest zabicie jak największej liczby osób, bez względu na wiek, płeć, przekonania, wiarę, brak schematu i metody, którą się kieruje podczas wyboru ofiar. Aktywny strzelec działa w obszarze zamkniętym, silnie zurbanizowanym o wysokiej gęstości zaludnienia, najczęściej używa broni palnej, działa krótko i efektywnie, atakuje miejsca dużych skupisk ludzi np. szkoły, instytucje, boiska, centra handlowe itp. Inspektor Sokółowski wskazał uczestnikom seminarium zasady postępowania w przypadku takiego ataku, np. w placówce szkolnej należy przestrzegać zasady „uciekaj, ukryj się, walcz”, tj.: najpierw wyprowadzenie (ewakuacja) uczniów w sposób bezpieczny poza teren obiektu. Jeżeli nie jest to możliwe do wykonania, należy odseparować uczniów od zagrożenia poprzez zamknięcie i zabarykadowanie się w bezpiecznych miejscach na terenie szkoły. Gdy nie ma możliwości ucieczki ani skrycia się, stan wyższej konieczności obliiguje wszystkich do podjęcia walki wszelkimi możliwymi metodami.

Bezpieczeństwo obiektu edukacyjnego – przeciwdziałanie sytuacjom zakładniczym na terenie placówki oświatowej

Panel drugi prowadzony przez ppor. rez. mgr Witolda Filipskiego, wykładowcę Uczelni Nauk Społecznych w Łodzi stanowił kontynuację tematyki poruszonej w wykładzie o zarządzaniu kryzysowym. Celem prelegenta było zobrazowanie problemu i sposobów rozwiązywania sytuacji zakładniczych oraz określenie działań profilaktycznych. W kwestii bezpieczeństwa obiektu szkolnego bardzo ważne jest odpowiednie przygotowanie infrastruktury szkolnej, w tym samego obiektu, ale także systemów łączności i monitoringu. Przygotowanie się na sytuacje kryzysowe, które mogą zdarzyć się na terenie i w pobliżu placówki oświatowej, wiąże się ze sporządzeniem szczegółowego wykazu potencjalnych zagrożeń oraz opracowaniem zasad zachowania się w obliczu każdego zagrożenia. W trakcie wykładu omówione zostały zasady postępowania w sytuacjach zakładniczych z użyciem m.in. broni chemicznej, bomby lub broni palnej.

W kontekście sytuacji zakładniczej bierzemy pod uwagę dwie podstawowe formy tj. uprowadzenia pojedynczych osób oraz sytuacje o większym rozmiarze – przede wszystkim w obiektach użyteczności publicznej (jak szkoły, szpitale, kina, centra handlowe, urzędy, siedziby organów władzy państwowej, placówki dyplomatyczne i konsularne, miejsca kultu

religijnego, dworce) i środkach transportu zbiorowego (kolej, autobusy i inne środki masowej komunikacji ale także samoloty, promy i statki pasażerskie). Branie zakładników jest jedną z dwóch, obok zamachów bombowych, najbardziej typowych taktyk terrorystycznych, mającą długą historię i służącą zróżnicowanym celom. Żeby zobrazować sytuację, a w szczególności proces reagowania w trakcie sytuacji zakładniczych, Witold Filipiński omówił atak terrorystyczny na szkołę w Biesłanie, który został przeprowadzony na terytorium Osetii Północnej w Rosji w dniu 1 września 2004 roku, pierwszego dnia roku szkolnego w Biesłanie.

Zagadnieniem bezpośrednio związanym z sytuacją zakładniczą jest odzyskiwanie izolowanego personelu. Jako ilustrację tego zagadnienia prelegent przedstawił program szkoleniowy dla personelu wojskowego USA w zakresie przetrwania na wrogim terenie o nazwie SERE (Survival, Evasion, Resistance, Escape - przetrwanie, unikanie, opór w niewoli oraz ucieczka). Stosując metodę SERE w odzyskiwaniu izolowanego personelu należy zrealizować odpowiednie etapy, takie, jak: przygotowanie, planowanie, realizacja i adaptacja. Same techniki survivalu klasycznego tylko w małej części są i mogą być wykorzystane podczas ataku terrorystycznego przez ukrywającego się, który powinien jak najszybciej podjąć próbę ucieczki u powrotu do bezpiecznego miejsca. Istotna przy tym jest tutaj skrytość działania i szybkość przemieszczania się we właściwym kierunku, a także psychologia działania w sytuacjach ekstremalnych. Podczas wykładu uczestnicy mieli możliwość obejrzenia broni, komponentów materiałów wybuchowych oraz systemów łączności wykorzystywanych w zagrożeniu.

Komunikacja kryzysowa i podnoszenie świadomości bezpieczeństwa wśród personelu i uczniów

Zagrożenia, sytuacje zakładnicze i wszelkie naruszenie bezpieczeństwa m.in. w placówkach oświatowych, wymagają uruchomienia procesu komunikacji kryzysowej, kontaktu z mediami, służbami ratunkowymi, personelem, uczniami i ich rodzicami. Proces komunikacji kryzysowej to także podnoszenie świadomości bezpieczeństwa poprzez edukację i prewencję.

Teoretyczne i praktyczne aspekty komunikacji kryzysowej w kolejnym, trzecim panelu, omówili dr Katarzyna Derlatka, adiunkt Uczelni Nauk Społecznych, kierownik kierunku Bezpieczeństwo Wewnętrzne UNS oraz dr Karol Stryjski, adiunkt Uczelni Nauk Społecznych, doświadczony dziennikarz, pisarz i niegdyś dyrektor placówki oświatowej. W trakcie prelekcji omówiona została procedura komunikacji w placówkach szkolnych na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowej, metody komunikacji przed, w trakcie i po zaistnieniu sytuacji kryzysowej oraz działania prewencyjne, edukacja na temat bezpieczeństwa, przygotowanie planów, metody i narzędzia komunikacji.

Punktem wyjścia do tematu było przybliżenie zagadnienia komunikacji strategicznej, która w kontekście bezpieczeństwa, została opracowana w „Polityce NATO w zakresie komunikacji strategicznej”. Dokument ten zawiera opis narzędzi wykorzystywanych w celach wsparcia działań na rzecz bezpieczeństwa, takie, jak: operacje informacyjne, dyplomacja publiczna, działalność prasowo-informacyjna, wojskowa działalność prasowo-informacyjna, działania (operacje) psychologiczne.

Kolejnym tematem wystąpienia było zaprezentowanie elementów procedury komunikacji kryzysowej, która systematyzuje działania i współpracę z mediami, pracownikami i zewnętrznymi odbiorcami, jeśli jest szczegółowo i właściwie opracowana. Elementy procedury, które należy uwzględnić to m.in. podstawy prawne działania, przygotowanie katalogu najczęściej występujących sytuacji kryzysowych w placówce oraz specyfikacja zagrożeń, zestawienie, jakie informacje należy przekazywać przed, w trakcie i po kryzysie oraz specyfikacja liczby mediów działających na danym terenie. Następnym elementem procedury jest wytypowanie grupy osób, która będzie współpracowała ze środkami masowego przekazu, wybór wykorzystywanych narzędzi i częstotliwości kontaktów z dziennikarzami i funkcjonowanie alternatywnych kanałów łączności. W procesie komunikacji nie wolno zapomnieć o bezpośrednim komunikowaniu się ze społeczeństwem, osobami zagrożonymi sytuacją kryzysową, poszkodowanymi i ich rodzinami oraz o komunikacji wewnętrznej, pomiędzy personelem.

W części wykładu na temat podnoszenia świadomości bezpieczeństwa wśród personelu pedagogicznego i uczniów omówione zostały metody komunikowania w sytuacji zagrożenia m.in. sposoby formułowania przekazów w celu osiągnięcia zamierzonego skutku. Przedstawiono uczestnikom warunki konstruowania zrozumiałego przekazu, do których należą zaliczyć użycie zrozumiałego języka dla obu komunikujących się stron, wykorzystanie skutecznego nośnika informacji, formułowanie jasnego przekazu pozbawionego niepotrzebnych informacji, przygotowanie specyficznych informacji dla konkretnego odbiorcy oraz żądanie potwierdzenia odbioru przekazu.

Ochrona danych i bezpieczeństwo informacyjne

Na zakończenie całodniowego seminarium przyszedł czas na kwestie techniczne, takie jak administrowanie danymi osobowymi i bezpieczeństwo teleinformatyczne. Dzisiejsze szkoły i przedszkola to w większości przypadków z informatyzowane instytucje. Coraz popularniejsze stają się formy edukacji on-line z użyciem multimediów. Taka forma działalności wymaga specjalnej ochrony, świadomości zagrożeń i konsekwencji w działaniu. W związku z tym podczas czwartego panelu mgr inż. Krzysztof Ciemcioch, pracownik Centrum Komputerowego Politechniki

Łódzkiej, omówił zasady ochrony danych i informacji w placówkach szkolnych oraz wskazał zagrożenia w sieci. Gromadzenie, przechowywanie, przetwarzanie i udostępnianie informacji wymaga odpowiedniego zabezpieczenia i właściwego administrowania tymi danymi, szczególnie w przypadku istnienia zbiorów danych osobowych gromadzonych w placówkach oświatowych. Zbiory tych danych dotyczą uczniów, procesu rekrutacji, dziennika ocen, danych związanych z wycieczkami, pracowników (kadry i płace, ZUS, SIO - system informacji oświatowej, komisji socjalnej itp.), klientów zewnętrznych, np. najemców sal, a także faktur, przelewów, księgowości i innych.

Na bezpieczeństwo informacyjne w szkołach składa się kilka elementów, takich jak m.in. procedury, zarządzenia, polityka bezpieczeństwa, ochrona danych osobowych, bezpieczeństwo cyfrowe. Tematyka bezpieczeństwa informacji wymaga rozumienia istotnych funkcji w kwestii ochrony informacji, z tego też względu Krzysztof Ciemcioch omówił proces kontroli organu ochrony danych osobowych, zadania administratora danych osobowych (ADO), administratora bezpieczeństwa informacji (ABI), administratora systemu informatycznego (ASI), Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych (GIODO), oraz kwestie przetwarzania danych i zgody osoby, której dane dotyczą. Prelegent zwrócił także uwagę na podstawowe elementy bezpieczeństwa szkoły w Internecie, czyli bezpieczną infrastrukturę informatyczną (bezpieczny dostęp do sieci Wi-Fi, filtrowanie treści, bezpieczny dostęp do dokumentacji szkolnej), kompetentny personel, działania profilaktyczne wobec uczniów, świadomych i współpracujących rodziców, a także przygotowane i stosowane procedury reagowania w zagrożeniu.

Istotnym zagadnieniem w ramach tej prelekcji była analiza zagrożeń w sieci, z którymi muszą sobie radzić placówki oświatowe. Chodzi tu o zagrożenia o charakterze społeczno-wychowawczym, czyli korzystanie ze szkodliwych i nielegalnych treści, zawieranie niebezpiecznych znajomości, uwodzenie w Internecie, prowokacyjne zachowania i aktywność seksualna, agresja elektroniczna, czy nadużywanie Internetu. Oprócz wyżej wymienionych istnieją także zagrożenia technologiczne w cyberprzestrzeni. Należą do nich szkodliwe oprogramowanie, zagrożenie poprzez surfowanie, blokowanie usług, ataki socjotechniczne, włamania na strony internetowe lub do wewnętrznych systemów komputerowych, kradzież tożsamości, wyłudzenie i łamanie haseł, prześladowanie itp.

W podsumowaniu wykładu Krzysztof Ciemcioch wskazał metody zapobiegania zagrożeniom, które można stosować, bez specjalistycznego przygotowania. Są to: aktualizacja oprogramowania, zmiana haseł dostępowych, zgłaszanie nieprawidłowości, zgłaszanie wyłudzeń i identyfikowanie szkodliwych treści, aktualizacja ustawień prywatności (polityka prywatności) i profilaktyka oraz zdrowy rozsądek. Prelegent podkreślił także, że bezpieczeństwo informacyjne

w placówkach oświatowych jest zależne głównie od ludzi – ich wiedzy, umiejętności, zaangażowania i podejmowania odpowiednich decyzji.

Na zakończenie seminarium każdy z uczestników otrzymał certyfikat uczestnictwa w seminarium. Spore zainteresowanie tematyką spotkania, pozytywne oceny po jego zakończeniu oraz dyskusje w trakcie wykładów wskazały na konieczność prowadzenia dalszych działań uświadamiających o zagrożeniach i sposobach postępowania w razie ich wystąpienia, wdrożenia kursów tematycznych i spotkań z osobami odpowiedzialnymi za proces edukacji, zarówno kadrami pedagogiczną, dyrektorami placówek oświatowych, jak też specjalistami w zakresie bezpieczeństwa.